

## بررسی و تحلیل زیست‌روش‌های پژوهش‌های کیفی در نشریات فارسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی

**ابوالفضل اسدنیاز:** دانشجوی دکتری، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، کتابدار کتابخانه مرحوم محمدی نژاد کشکوئیه-رفسنجان، (نویسنده مسئول).  
abolfazlasadnia@yahoo.com  
**احمد شعبانی:** دانشگاه اصفهان  
**علی دلایی میلان:** دانشگاه اصفهان

### چکیده

دریافت: ۱۳۹۴/۱۱/۶  
ویرایش: ۱۳۹۵/۷/۸  
پذیرش: ۱۳۹۵/۷/۲۱

**زمینه و هدف:** پژوهش حاضر با هدف ارزیابی کمی و کیفی پژوهش‌های کیفی انجام شده توسط پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی شکل گرفته است. **روش پژوهش:** برای حصول به هدف فوق پژوهشگران روش مرور نظامند را انتخاب نموده و ۱۳ مجله فارسی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی را در بازه زمانی ۱۳۸۴-۱۳۹۴ مورد بررسی قرار دادند. **یافته‌ها:** در مجموع ۱۴۳ مقاله که در آنها از رویکردهای کیفی استفاده شده بود گزینش شد. نتایج نشان داد استفاده از رویکرد کیفی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی به لحاظ تعداد و تنوع رویکرد جایگاه چندان مطلوبی ندارد. نتایج همچنین نشان داد تحلیل محتوا و رویکرد آمیخته محبوب‌ترین روش‌های کیفی در بین پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی هستند. از میان نشریات مورد بررسی دو نشریه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های دانشگاهی و کتابداری و اطلاع‌رسانی بیشترین سهم را در انتشارات پژوهش‌های کیفی علم اطلاعات و دانش‌شناسی داشتند. در حالی که این پژوهشگران به منظور گردآوری داده‌های خود از سیاهه‌وارسی و مطالعه اسنادی بیشترین بهره را برده‌اند. **نتیجه‌گیری:** سنت پژوهش کیفی با آنکه در سال‌های اخیر مورد توجه پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی قرار گرفته اما همچنان فاصله چندی با نقطه مطلوب دارد و بیشترین تمرکز بر رویکردهای کمی است، چنانچه این امر خود سبب شده تا بسیاری از رویکردهای کیفی در پژوهش‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی مورد استفاده قرار نگیرد. **کلیدواژه‌ها:** علم اطلاعات و دانش‌شناسی، روش کیفی، روش کمی، روش شناسی

### مقدمه

قرن بیستم، بیشترین تحقیقات علوم اجتماعی و علوم رفتاری در کشورهای غربی با روش کمی صورت می‌گرفت (منادی، ۱۳۸۵، ص ۸۲). در مقابل روش کمی، روش کیفی وجود دارد. در پژوهش‌های کیفی یافته‌ها به صورت توصیفی از ویژگی‌ها، نگرش‌ها، مفاهیم و نمادها ارائه می‌شود، حال آنکه یافته‌های پژوهش کمی با شمارش و اندازه‌گیری سروکار دارد و به شکل ارقام بیان می‌شوند (قائدآمین‌ی هارونی، ۱۳۸۹، ص ۲). دنزن و لینکلن<sup>۱</sup> (۲۰۰۵) در تعریف پژوهش کیفی چنین بیان می‌کنند که: پژوهش کیفی جایگاه مشاهده‌گر را در جهان تعیین می‌کند. این پژوهش مجموعه‌ای از شیوه‌های عمل مادی-تفسیری را در بر می‌گیرد که جهان را قابل مشاهده می‌سازد. پژوهش کیفی مستلزم رویکردهای تفسیری و طبیعت‌گرایانه به دنیاست. بدین معنا که پژوهشگران کیفی

مبحث روش‌شناسی در علوم انسانی همواره مورد توجه صاحب‌نظران و پژوهشگران بوده است. درگیری علوم انسانی با پدیده‌های انسانی، شناخت و تحلیل زوایا و گوشه‌های ناپیدا و مبهم این پدیده‌ها سبب شده است اعتبار روش در این علوم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد (تیموری، ۱۳۹۳، ص ۴۲). پژوهشگران علوم انسانی و علوم اجتماعی سال‌های متعددی، بخصوص پس از پیشرفت‌های شگرف علمی در قرن نوزدهم، برای مطالعه پدیده‌های انسانی توجه خود را معطوف به روش‌های کمی کردند. به طوری که چنان به گردآوری داده‌های کمی سرگرم شدند که سورکین<sup>۱</sup> از این پدیده به عنوان آزمون شیدایی و جنون کمیت در میان اندیشمندان علوم انسانی و علوم اجتماعی نام می‌برد (ساروخانی، ۱۳۹۳، ص ۷۷). به طور مثال تا اوایل نیمه دوم

<sup>2</sup> Denzin & Lincoln

<sup>1</sup> Sorkin

ارزیابی این مضمون‌ها و روابط در نمونه‌ها و جامعه‌ها بکار می‌رود. طبق این دیدگاه پژوهش کیفی نقش اکتشافی و پژوهش کمی نقش تأییدی ایفا می‌کند (گال، بورگ، گال، ۱۳۹۳، ص ۶۱). به بیانی دیگر پژوهش کیفی به ما کمک می‌کند تا دید روشنی از موضوع مورد بررسی به دست آوریم سپس با استفاده از این دیدگاه آن را در یک نمونه به صورت کمی بررسی و تعمیم دهیم، که این خود یکی از ضرورت‌های استفاده از این رویکرد را نشان می‌دهد.

اوژه و کولن<sup>۴</sup> (۱۳۸۸، ص ۹۰) با بیان اینکه نکته اساسی در روش کیفی شروع کار پژوهش از میدان یا زمین پژوهش می‌باشد آن را مهم‌ترین وجه تمایز روش کیفی و کمی می‌دانند. مریام<sup>۵</sup> (۱۹۹۸، ص ۳۱) نیز ضمن اشاره به اصالت میدان تحقیق در رویکرد کیفی به رعایت استراتژی استقراء در پژوهش کیفی اشاره می‌کند.

رضویه (۱۳۹۳، ص ۲۶۸). به تفاوت‌های این دو روش از منظر پیش فرض تحقیق می‌پردازد و چنین بیان می‌کند که از منظر پیش فرض‌های تحقیق پژوهشگر کمی بر این عقیده است که علوم رفتاری و اجتماعی حداقل در اصول اولیه پژوهش با علوم فیزیکی هدف‌های مشترکی دارند و می‌توانند روش‌های مشابهی در پیش گیرند، حال آنکه محقق کیفی بر این باور است موضوع علوم رفتاری و اجتماعی اساساً با موضوع مورد مطالعه در علوم فیزیکی متفاوت است. از دیگر تفاوت‌ها می‌توان به ابزار جمع‌آوری انسانی (مینتزبرگ<sup>۶</sup> نقل در اونس<sup>۷</sup>، ۲۰۱۳)، اختصاص زمان بسیار به یک موضوع (یاکوب<sup>۸</sup>، ۱۹۸۷). و تمرکز بر سوالات بدون پاسخ یا به عبارت بهتر سوالاتی که حدس پاسخ آن‌ها دشوارتر است (مونهل<sup>۹</sup>، ۲۰۰۸) اشاره کرد.

در نهایت اینکه در رویکرد کیفی طرحی از پیش تعیین شده و استاندارد برای تحقیق وجود ندارد و در هر مرحله از تحقیق مطابق با آنچه رخ داده، مرحله بعد تعیین می‌گردد (حافظ نیا، ۱۳۸۷، ص ۱۹۹). لذا شناخت تفاوت‌های ماهوی بین دو سنت کمی و کیفی پژوهشگر را قادر می‌سازد آگاهانه رویکرد کیفی و روش خود را انتخاب کند. پژوهشگران رویکردها و روش‌های پژوهش‌های کیفی را در دسته بندی‌های گوناگونی قرار داده‌اند؛ این دسته‌بندی‌ها دارای تنوع بسیار و

امور را در محیط طبیعی مطالعه کرده و سعی بر آن دارند پدیده‌ها را بر اساس معانی که افراد به آن‌ها می‌دهند برای خود معنا بخشیده یا تفسیر کنند. با توجه به تعریف مزبور می‌توان استنباط کرد که در این نوع از پژوهش، پژوهشگر به گونه‌ای جدی و عمیق با عناصر، پدیده‌ها و مشارکت کنندگان مسئله پژوهش درگیر می‌شود به گونه‌ای که در پژوهش کیفی شناخت از پوسته به عمق حرکت می‌کند و نهایتاً پس از فهم و ادراک پدیده، واقعیت شکافته می‌شود.

علم اطلاعات و دانش‌شناسی به مانند سایر رشته‌هایی که در علوم انسانی و علوم اجتماعی طبقه‌بندی می‌شود، در چند دهه با اتکاء به رویکردهای کمی سعی در شناخت مسائل مربوط به خود را داشته است. در سال‌های اخیر با توجه به سیر صعودی اقبال به پژوهش‌های کیفی پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیز سعی در استفاده از این رویکرد داشته‌اند؛ اما تاکنون پژوهشی در رابطه با میزان استفاده پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی از روش‌های کیفی، سوالاتی که با این روش بررسی شده یا انواع روش‌های کیفی بکار رفته، انجام نگرفته است. یکی از شیوه‌هایی که می‌توان برای بررسی میزان استفاده پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی از روش‌های کیفی بکار برد، مطالعه زیست این روش‌ها در مقالات می‌باشد. منظور از زیست در این پژوهش روندی است که این روش‌ها در مقالات فارسی علم اطلاعات طی کرده‌اند، به عبارتی از آنجا که تولد هر روش پژوهشی مقطع زمانی ظهور اولین فراوانی آن و نقطه اوج آن مقطع زمانی است که بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده از این رو پژوهش حاضر بر آن است تا با بررسی زیست روش‌های کیفی بکار رفته در مقالات منتشر شده در مجلات فارسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛ مقطع زمانی ظهور، نقطه اوج، زوال، تنوع شیوه‌های بکار رفته؛ به ارزیابی کمی و کیفی این پژوهش‌ها و به وجهی از سیر تحول و پیشرفت آنها پی ببرد تا بتوان با دیدی روشن به پژوهش کیفی در این رشته دست زد.

### تفاوت رویکرد کیفی با رویکرد کمی

آگاهی از تفاوت‌های ماهوی بین سنت پژوهشی کیفی با سنت کمی این توانایی را به پژوهشگران می‌دهد که آگاهانه و نه از روی مد و یا فشار جامعه علمی، سنت پژوهشی که با موضوع انتخابی حداکثر هماهنگی را دارد انتخاب کند. برخی از پژوهشگران معتقدند که پژوهش کیفی برای کشف مضمون‌ها و روابط در سطح موردی و پژوهش کمی برای

<sup>3</sup> Gall, Borg & Gall

<sup>4</sup> Auge & Colley

<sup>5</sup> Merriam

<sup>6</sup> Miintzberg

<sup>7</sup> Evans

<sup>8</sup> Jacob

<sup>9</sup> Munhall

جدول ۱. رویکرد روش‌های کیفی ارائه شده توسط نویسندگان از دهه ۱۹۸۰ میلادی به بعد (کرسول<sup>۱۰</sup>، ۱۳۹۱، ص ۱۷)

نویسندگان	رویکردهای کیفی	رشته / حوزه
مونهل و اولیبر <sup>۱</sup> (۱۹۸۶)	پدیدارشناسی، نظریه داده بنیاد، قوم‌نگاری و پژوهش تاریخی	پرستاری
یاکوب (۱۹۸۷)	روانشناسی بوم شناختی، قوم‌نگاری کل‌نگر، انسان‌شناسی شناختی، قوم‌نگاری ارتباطات و تعامل‌گرایی نمادین	تعلیم و تربیت
استراوس و کوربین <sup>۱</sup> (۱۹۹۰)	نظریه داده بنیاد، قوم‌نگاری، پدیدارشناسی، تاریخ‌های زندگی و تحلیل‌گفتمان محاوره	جامعه‌شناسی و پرستاری
لنسی <sup>۱</sup> (۱۹۹۳)	نگاه‌های انسان‌شناختی، نگاه‌های جامعه‌شناختی، نگاه‌های زیست‌شناختی، مطالعه موردی، شرح‌های شخصی، مطالعات شناختی و پیش‌تاریخی	تعلیم و تربیت
مورس <sup>۱</sup> (۱۹۹۴)	پدیدارشناسی، قوم‌نگاری، دانش قومی و نظریه داده بنیاد	پرستاری
موستاکاس <sup>۱</sup> (۱۹۹۴)	قوم‌نگاری، نظریه داده بنیاد، پژوهش پدیدارشناختی تجربی، هرمنوتیک، پژوهش ابتکاری و پدیدارشناسی استعلایی	روانشناسی
دنزن و لینکلن (۱۹۹۴)	مطالعات موردی، قوم‌نگاری، پدیدارشناسی، روش‌شناسی قومی، نظریه داده بنیاد، تاریخی، شیوه‌های عمل تفسیری، پژوهش بالینی و زیست‌نگاری	علوم اجتماعی
مایلز و هابرمز <sup>۱</sup> (۱۹۹۴)	انسان‌شناسی اجتماعی، پژوهش اجتماعی همکارانه و تفسیرگرایی	علوم اجتماعی
اسلایف و ویلیامز <sup>۱</sup> (۱۹۹۵)	مطالعه مصنوعات، پدیدارشناسی و قوم‌نگاری	روانشناسی
دنزن و لینکلن (۲۰۰۵)	شیوه‌های عمل تفسیری، مطالعات موردی، نظریه داده بنیاد، تاریخ زندگی، پژوهش بالینی، قوم‌نگاری نمایشی، انتقادی و عمومی، صاحب‌نظری روایت پژوهانه و اقدام پژوهشی مشارکتی	علوم اجتماعی

دانش‌شناسی؛ به عبارتی بررسی روند شکل‌گیری و ادامه حیات این دست از پژوهش‌ها است؛ مرور نظام‌مند<sup>۱۰</sup> به عنوان روش پژوهش انتخاب شد. برای این امر ابتدا مجلات فارسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی شناسایی شدند. سپس نشریات الکترونیکی و خبرنامه‌های به این دلیل که کمتر به ارائه گزارش‌های پژوهشی می‌پردازند از جامعه پژوهش‌کنار گذاشته شدند، دو مجله علم اطلاعات و مدیریت<sup>۱۱</sup> و وبولوژی<sup>۱۲</sup> به دلیل ماهیت بین‌المللی بودن و اینکه تأکید پژوهش حاضر بر مقالات فارسی است؛ زیرا طیف گسترده‌ای از محققان علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ایران مبادرت به چاپ مقالات فارسی می‌ورزند؛ کنار گذاشته شدند. در نهایت نشریاتی که به نقد و معرفی کتاب می‌پرداختند نیز حذف شدند، لازم به ذکر است امکان دسترسی محققان به شماره‌های نشریه اطلاع‌شناسی محقق نشد و این نشریه نیز از چرخه‌ی پژوهش حاضر کنار گذاشته شد. در نهایت سیزده مجله<sup>۱۳</sup> بررسی و مقالاتی که رویکرد کیفی داشتن بازایی شدند. فرآیند جستجو و انتخاب مقالات به

خالی از اشکال نیستند. در جدول ۱، تنوع رویکردها در حوزه کیفی مورد توجه قرار گرفته است.

هر کدام از این رویکردها با توجه به محیط و موضوع مورد مطالعه بکار می‌روند، تفاوت رویکردها نشان از توانایی غنی سنت پژوهش کیفی در پوشش دادن انواع موضوع‌ها و پدیده‌ها می‌باشد.

در بیان لزوم مطالعه پژوهش‌های کیفی می‌توان چنین گفت که تنها از طریق خواندن پژوهش‌های کیفی و روش‌های بکار رفته است که می‌توان بینش لازم را جهت استفاده از این نوع رویکردها بدست آورد (گال، بورگ، گال، ۱۳۹۳). زیرا علم اطلاعات و دانش‌شناسی با انسان سروکار دارد و بسیاری از متغیرهای درگیر در روابط انسانی به صورت کمی قابل اندازه‌گیری نیستند بنابراین با توجه به اینکه در سال‌های اخیر شاهد نوعی تأکید و افزایش گرایش به سمت پژوهش‌های کیفی در مطالعات علم اطلاعات و دانش‌شناسی هستیم، هدف پژوهش حاضر مرور و تحلیل روش‌شناسانه مقالات چاپ شده با رویکرد کیفی در نشریات فارسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی به منظور شناسایی روش‌ها، ابزارها و رویکردهای مرسوم و شناخت رویکردهای مهجور کیفی می‌باشد.

## روش

با توجه به هدف پژوهش حاضر که بررسی زیست پژوهش‌های کیفی انجام گرفته در علم اطلاعات و

<sup>10</sup> Systematics Method

<sup>11</sup> International Journal of Information Science and Management

<sup>12</sup> Webology

<sup>13</sup> پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های دانشگاهی، تعامل انسان و اطلاعات، دانش‌شناسی، پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، کتابداری و اطلاع‌رسانی، مطالعات کتابداری و علم اطلاعات، مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، مدیریت اطلاعات و دانش‌شناسی، مدیریت اطلاعات سلامت، پی‌اورد سلامت و مدیریت سلامت

شناسایی کرد که در میان این ۹ روش، روش کتابخانه‌ای و روش پیمایشی به ترتیب دارای بیشترین فراوانی هستند. محسن‌زاده کورایم (۱۳۸۴) در پژوهش خود به بررسی روش‌های پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی از زمان اولین پایان‌نامه کتابداری که در ایران دفاع شد تا ۱۳۷۸ پرداخت. یافته‌های او بیانگر این امر بود که از مجموع ۷۳۸ پایان‌نامه مورد بررسی در بازه‌ی زمانی ۱۳۴۷-۱۳۷۸ روش پیمایشی با ۶۰ درصد از کاربردی‌ترین و قدیمی‌ترین روش‌ها در منابع مورد بررسی بوده است که هرگز دچار نزول نشده و همواره استفاده از آن سیر صعودی داشته است. وی در ادامه بیان می‌کند که روند استفاده از روش‌های تاریخی، تجربی، تحلیل محتوا، طراحی سیستم و کتابسجی نیز از سیر صعودی تبعیت می‌کند. آنچه که در نتایج وی قابل ملاحظه بود این است که روش کتابخانه‌ای که از کاربردی‌ترین روش‌ها در این حوزه است دارای روند سیر نزولی بوده و بیشترین استفاده از این روش به اوایل تاسیس رشته در ایران باز می‌گردد.

پاکدامن (۱۳۸۸) پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال را از نظر نوع روش‌های تحقیق بررسی کرد. نتایج پژوهش نشان داد که دانشجویان کارشناسی ارشد کتابداری دانشگاه آزاد تهران شمال در مجموع از ۱۱ نوع روش تحقیق متفاوت در پایان‌نامه‌های خود استفاده کرده‌اند که از این میان روش پیمایشی با ۶۶/۶ درصد دارای بیشترین فراوانی بود در حالی که سهم چهار روش تحقیق میدانی، تاریخی، تجربی و کتاب سنجی رویهم تنها ۲/۵ درصد در پایان‌نامه‌ها می‌باشد.

ارسطوپور (۱۳۹۳) به بررسی روش شناسانه مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی در بازه‌ی زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ پرداخت. هدف وی بررسی پیروی مقالات از ساختار ایمراد، روش‌های پژوهش و آزمون‌های آماری مورد استفاده بود. یافته‌ها نشان داد از ۲۱۱۸ مقاله، ۵۷ درصد ماهیت پژوهشی داشتند که تنها ۳ درصد از مقالات از ساختار ایمراد پیروی نمی‌کردند و روش پیمایشی با بیشترین فراوانی (۶۶۲) پر کاربردترین و روش‌های تحلیل محتوا، تحلیل استنادی و کتابخانه‌ای در مراتب بعدی قرار دارند. از دیگر پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام شده است می‌توان به پورثانی (۱۳۸۰)، دولانی، حسینی نسب و نیک نفس (۱۳۸۸)، اردلان افتخاری و چشمه سهرابی (۱۳۸۹) اشاره کرد که به نتایجی مشابه با موارد بالا دست یافته‌اند.

صورت مرور آرشینو مجلات انتخاب شده؛ در بازه‌ی زمانی ده ساله (۱۳۸۴-۱۳۹۴)؛ و بررسی یک به یک مقالات آن‌ها بود. برای انتخاب مقالات ابتدا عنوان و چکیده مقاله مطالعه می‌شد و در صورت لزوم مبحث روش‌شناسی مقاله به طور کامل مورد بررسی قرار می‌گرفت. علت انتخاب این بازه‌ی زمانی نیز به این دلیل بود که اولین مقاله کیفی در رشته در سال ۱۳۸۴ چاپ شده بود. در مرحله بعد مقالات بازبایی شده مورد بررسی قرار گرفته و مقالاتی که حداقل یکی از نویسندگان آن دارای مدرک علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛ زیرا هدف پژوهش حاضر شناسایی و بررسی میزان بکارگیری سنت پژوهش کیفی در میان پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی است؛ بودند گزینش شد. در مجموع ۱۱۷ مقاله جهت ارزیابی و تحلیل انتخاب شدند. برای انجام هر پژوهشی آگاهی از پژوهش‌های پیشین لازم و ضروری است تا بتوان با یک بینش و آگاهی صحیح دست به پژوهش زد. در پژوهش حاضر ابتدا به پژوهش‌های انجام شده مرتبط در ایران پرداخته، سپس پژوهش‌های خارج از ایران بیان می‌شود.

در ایران بررسی روش‌های پژوهش بکار رفته در علم اطلاعات و دانش‌شناسی به صورت جدی از دهه ۱۳۷۰ آغاز شد (ارسطوپور، ۱۳۹۳). این تحقیقات نیز به دو دسته تقسیم می‌شوند. دسته اول پژوهش‌هایی است که در کنار یافته‌های اصلی پژوهش به یافته‌های مربوط به روش‌شناسی نیز اشاره می‌کنند از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به پژوهش‌های اکرمی (۱۳۷۱)، بنی هاشم (۱۳۷۳) و کیان مهر (۱۳۷۶) اشاره کرد. کیان مهر به بررسی روند موضوعی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه‌های مستقر در تهران پرداخت. نتایج به دست آمده از پژوهش وی نشان داد که روش توصیفی با ۷۹/۴ درصد بیشترین استفاده را در میان سایر روش‌های تحقیق موجود در پایان‌نامه‌های دانشجویان کارشناسی ارشد کتابداری داشته است.

دسته دوم پژوهش‌های قرار می‌گیرند که به طور اخص به موضوع روش‌شناسی پرداخته‌اند. در این دسته می‌توان به پژوهش‌های حری و محسن‌زاده (۱۳۸۱)، محسن‌زاده کورایم (۱۳۸۴)، پاکدامن (۱۳۸۸) و ارسطوپور (۱۳۹۳) اشاره کرد.

حری و محسن‌زاده (۱۳۸۱) با بررسی روند بکارگیری روش‌های پژوهش در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی در بازه‌ی ۱۳۴۸-۱۳۷۸ دریافتند که از مجموع پایان‌نامه‌های مورد بررسی ۹ روش را می‌توان

جدول ۲. فراوانی مقالات چاپ شده به تفکیک سال.

سال انتشار	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴
تعداد	۲	۱	۱	۴	۱۳	۱۵	۲۴	۱۱	۲۱	۳۴	۱۷

کتابسنجی و علم سنجی بهره برده‌اند. میتال<sup>۲۰</sup> (۲۰۱۱) گرایش‌های پژوهشی در کتابداری و اطلاع‌رسانی در هند را مورد بررسی قرار داد. وی تحقیقات انجام شده در بازه زمانی ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۰ را بررسی کرد. یافته‌های او چنین نشان می‌دهد که کتابسنجی، علم سنجی و اطلاع سنجی موضوعات قالب در پژوهش‌های محققان هندی در کتابداری و اطلاع‌رسانی بوده است. در ادامه وی بیان می‌کند که بیشتر پژوهش‌های انجام شده با استفاده از مرور متون بوده است و روش‌های تجربی و تحلیل سیستم در جایگاه بعدی قرار دارند. وی خاطر نشان می‌کند که بیشتر تحقیقات انجام شده در حوزه کتابسنجی با استفاده از پیمایش و تحلیل استنادی صورت گرفته است. مرور پیشینه‌های موجود نشان می‌دهد که روش‌های تحقیق مورد استفاده در علم اطلاعات و دانش‌شناسی در ابتدای بسیار ساده بودند و بیشتر روش‌های توصیفی و کتابخانه‌ای مورد استفاده قرار می‌گرفته که به مرور و با غنی‌تر شدن بحث روش تحقیق در این رشته تحقیقات بیشتر به سمت پژوهش‌های تجربی و پیمایشی سوق داده شده‌اند.

#### یافته‌ها

با توجه به جدول ۲ اولین مقالات چاپ شده با رویکرد کیفی در بازه زمانی پژوهش حاضر در سال ۱۳۸۴ با عنوان "مسائل اصطلاحنامه سازی در ایران از دیدگاه تهیه کنندگان اصطلاحنامه" که از مصاحبه عمیق برای گردآوری اطلاعات استفاده کرده و "تاثیر عوامل فرهنگی-رفتاری بر تعامل اعضای هیات علمی با اطلاعات علمی در اینترنت: یک مطالعه موردی" که به صورت آمیخته و با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه انجام گرفته و در مجله مدیریت سلامت چاپ شده‌اند.

همان‌گونه که جدول ۲ نشان می‌دهد بیشترین میزان فراوانی مقالات چاپ شده با رویکرد کیفی مربوط به سال ۱۳۹۳ می‌باشد و کمترین مقدار مربوط به سال‌های ۸۴ تا ۸۶ با فراوانی یک مقاله می‌باشد. نمودار یک روند انتشار مقالات کیفی را نشان می‌دهد.

هوآن ون<sup>۱۴</sup> (۱۹۹۶) در پژوهشی که بر اساس مدل جارولین و واگری<sup>۱۵</sup> به منظور تحلیل محتوای پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی بین سال‌های ۱۹۸۵-۱۹۹۴ در چین انجام داد به این نتیجه رسید که روش پژوهش تاریخی با ۱۹/۲۵ درصد دارای بیشترین فراوانی و روش پیمایشی با ۱/۶ درصد کمترین میزان را به خود اختصاص داده است. تیو و کاور<sup>۱۶</sup> (۲۰۰۰) به تحلیل استنادی مقالات مجله *Natural Rubber Research* پرداختند. نتایج آنها نشان داد مقالاتی که از روش پژوهش تجربی استفاده کرده‌اند نرخ استناد بالاتری داشته‌اند. بورمن<sup>۱۷</sup> (۲۰۰۰) ۲۰ پایان‌نامه دکتری را مورد بررسی قرار داد. یافته‌های او موید این امر بود که ۷۳ درصد از پایان‌نامه‌ها از روش‌های تحقیق گذشته‌نگر و مروری استفاده کرده‌اند.

عبدولایه<sup>۱۸</sup> (۲۰۰۲) به بررسی و شناسایی گرایش‌های پژوهشی و روش‌های تحقیق در پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی کتابداری پرداخت. یافته‌های وی در این پژوهش نشان داد در بازه زمانی ۱۹۹۴ تا ۲۰۰۰ روش‌های پژوهش بیشتر به سمت روش‌های تجربی گرایش داشته است. عبدولایه (۲۰۰۴) در پژوهشی دیگر به بررسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد علوم انسانی پرداخت. وی نشان داد در بازه زمانی ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۹ روش‌های تحقیق از مرور متون به سمت روش‌های تجربی تمایل داشته است. وی در ادامه نتایج خود چنین بیان می‌کند که از بازه زمانی ۱۹۹۶ تا ۱۹۹۹ استفاده از پرسشنامه و مصاحبه افزایش چشمگیری داشته است.

چاندراشکارا و رامسش<sup>۱۹</sup> (۲۰۰۹) به بررسی میزان رشد پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی و گرایش‌های موضوعی این پژوهش‌ها در هند پرداختند. آنها پایان‌نامه‌های دکتری کتابدار و اطلاع‌رسانی را در فاصله زمانی ۱۹۵۷ تا ۲۰۰۸ را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های آنها نشان داد که ۸۵ درصد از پایان‌نامه‌های دکتری کار شده در هند از روش

<sup>14</sup> Huanwen

<sup>15</sup> Jarvelin & Vakkery

<sup>16</sup> Tiew & Kaur

<sup>17</sup> Burman

<sup>18</sup> Abdoulaye

<sup>19</sup> Chandrashekara & Ramasesh

<sup>20</sup> Mittal

جدول ۳. فراوانی روش‌های کیفی مقالات علم اطلاعات و دانش‌شناسی.

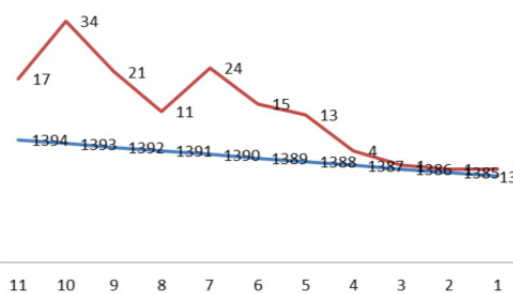
روش پژوهش	تحلیل محتوا	گراندد تئوری	دلفی	پدیدار شناسی	مطالعه موردی	نظریه بنیادی	ارزیابانه	قوم‌شناسی	تصریح نشده پژوهی	اقدام	مکاشفه‌ای	تاریخی	آمیخته
تعداد	۷۳	۱۴	۴	۱	۴	۱	۱	۱	۹	۲	۳	۴	۲۵

داده‌ها را نشان می‌دهد. اطلاعات حاصل از جدول ۴ نشان می‌دهد که متخصصین و پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی از روش‌ها و ابزارهای متنوعی جهت گردآوری داده‌های مورد نیاز خود استفاده کرده‌اند. بر این اساس پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی در مقالات کیفی خود از سیاهه واریسی با فراوانی (۲۴)، مطالعه اسنادی و مرور پیشینه با فراوانی (۱۵)، مصاحبه نیمه ساختار یافته و مقوله بندی با فراوانی (۱۴) بیشترین استفاده را در میان سایر روش‌های گردآوری داده‌ها داشته‌اند و فوکوس گروپ و مصاحبه باز و بسته به صورت همزمان با فراوانی (۱) کمترین کاربرد و در روش‌های آمیخته پرسشنامه، مصاحبه و چک لیست؛ مصاحبه و مکاشفه و مصاحبه، مشاهده و چک لیست با فراوانی (۱) کمترین

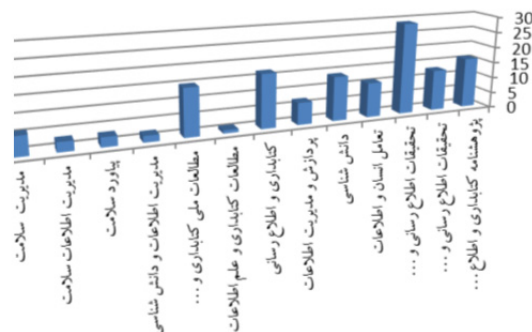
جدول ۳ فراوانی روش‌های پژوهش بکار رفته در پژوهش‌های کیفی را نشان می‌دهد. بر اساس داده‌های موجود تحلیل محتوا و رویکرد آمیخته به ترتیب با فراوانی (۶۹) و (۲۵)، و پدیدارشناسی، نظریه زمینه‌ای، قوم‌شناسی و ارزیابانه دارای کمترین فراوانی (۱) می‌باشند. نمودار ۲ تعداد مقالات کیفی چاپ شده در نشریات علم اطلاعات و دانش‌شناسی را به تفکیک هر نشریه نشان می‌دهد. نمودار ۲ نشان می‌دهد که نشریه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های دانشگاهی بیشترین سهم را در نشر پژوهش‌های کیفی داشته است و این امر خود می‌تواند دلایل بسیاری داشته باشد که نیاز به پژوهشی جداگانه دارد. جدول ۴ روش‌ها و ابزارهای مورد استفاده جهت گردآوری

جدول ۴. روش‌ها و ابزارهای گردآوری داده در مقالات نشریات علم اطلاعات و دانش‌شناسی.

روش	تعداد
مصاحبه نیمه ساختار یافته	۱۴
پرسشنامه سوال باز	۱
مصاحبه ساختار یافته	۷
سیاهه واریسی	۲۴
روش ثبت داد و گرفت	۲
مشاهده	۷
مقوله بندی	۱۴
مشاهده و مصاحبه نیم ساختار یافته	۷
فهرست کنترل	۵
مطالعه اسنادی و مرور پیشینه	۱۵
پرسشنامه بسته	۵
فوکوس گروپ	۱
مصاحبه باز و بسته	۱
مصاحبه عمیق	۹
تفکیک واژگانی	۴
تحلیل محتوا و پرسشنامه	۱
پرسشنامه و مصاحبه	۱۲
مصاحبه و مکاشفه	۱
چک لیست و دلفی	۲
دلفی و پرسشنامه	۲
مصاحبه، مشاهده و چک لیست	۱
پرسشنامه، مصاحبه و چک لیست	۱



نمودار ۱. روند چاپ مقالات بر اساس روش کیفی به تفکیک سال در مجلات علم اطلاعات و دانش‌شناسی.



نمودار ۲. فراوانی تعداد مقالات به تفکیک نشریات علم اطلاعات و دانش‌شناسی.

کاربرد را داشته‌اند.

لازم به ذکر است که در تمامی پژوهش‌هایی که از شیوه‌ی صاحب‌برای گردآوری داده‌ها استفاده شده بود، جهت تحلیل داده‌ها پژوهشگران از روش کدگذاری و تقریباً بیشتر موارد از کدگذاری استراوس و کوربین استفاده کرده بودند.

### بحث و نتیجه‌گیری

تمایل به سمت پژوهش‌های کیفی در سال‌های اخیر نشان از پذیرش این شیوه و اعتماد به یافته‌های حاصل از آن در میان پژوهشگران و مجلات به عنوان بستر چاپ یافته‌های علمی است. هدف از پژوهش حاضر بررسی پژوهش‌های کیفی انجام شده در مقالات فارسی چاپ شده توسط پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛ نقطه آغاز، نقاط اوج و افول، شیوه‌های بکار رفته، ابزار گردآوری، شیوه تحلیل یافته‌ها؛ بود. همان گونه که در سطور قبل بیان شد (گال، بورگ، گال، ۱۳۹۳) تنها از طریق خواندن پژوهش‌های کیفی و روش‌های بکار رفته می‌توان بینش لازم را جهت استفاده از این نوع رویکردها بدست آورد.

در پژوهش حاضر ۱۴۳ مقاله در بازه‌ی زمانی ۱۳۸۴-۱۳۹۴ در ۱۳ مجله در حال چاپ علم اطلاعات و دانش‌شناسی که در آن‌ها از رویکردهای کیفی استفاده شده بود و یکی از نویسندگان آن‌ها متخصص علم اطلاعات و دانش‌شناسی بود شناسایی شد. روند چاپ این مقالات نشان داد که می‌توان سال ۱۳۸۴ را به عنوان مبداء چاپ مقالات کیفی در مجلات فارسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی مشخص نمود. بررسی نمودارها و روند چاپ این دست از مقالات نشان داد که از سال ۱۳۸۷ شاهد افزایش چاپ اینگونه مقالات بوده‌ایم به گونه‌ای که در سال ۱۳۹۰ به اولین نقطه اوج این دست از مقالات با فراوانی ۲۴ می‌رسیم، ولیکن در سال ۱۳۹۱ این روند کاهش یافته و مجدد افزایش یافته و در سال ۱۳۹۳ به نقطه اوج دوم خود با فراوانی ۳۴ می‌رسد. با توجه به اینکه پژوهش حاضر در مهرماه ۱۳۹۴ انجام شده و شماره‌های پاییز و زمستان مجلات هنوز انتشار نیافته بود لذا امکان اظهار نظر در مورد افزایش یا کاهش مقالات کیفی در این سال امکان پذیر نیست. در مجموع با توجه به نمودار (۱) می‌توان چنین بیان کرد که استفاده از رویکردهای کیفی در میان پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی رو به تزايد می‌باشد، و بازیابی ۱۴۳ مقاله با رویکرد کیفی در یک بازه ۱۰

ساله نشان از استقبال محققان این رشته به سنت پژوهش کیفی دارد، لیکن در مقام مقایسه با دیگر رشته‌های علوم اجتماعی و انسانی که زودتر به سمت رویکردهای کیفی متمایل شدند هنوز جای کار بسیاری وجود دارد.

به جهت ارزیابی کیفی مقالات چاپ شده با رویکرد کیفی پژوهشگران اقدام به بررسی تنوع رویکردها و ابزارهای مورد استفاده در این دست از پژوهش‌ها زدند. بررسی روش‌های کیفی مورد استفاده نشان داد که تحلیل محتوا، رویکرد آمیخته و گراند تئوری توانسته‌اند بیشترین کاربرد را در پژوهش‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی داشته باشند. در تبیین این نتیجه چنین می‌توان بیان کرد که کتابداران از دیر باز با تحلیل محتوا و موارد استفاده از این روش آشنا بوده و از آنجا که یکی از شاخه‌های مهم پژوهشی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی ارزیابی وب و محیط‌های دیجیتال است تحلیل محتوا می‌تواند کمک شایانی به این پژوهش‌ها داشته باشد، اگر چه تحلیل محتوا دارای ماهیتی دوجبهی است و در پژوهش‌های کمی نیز کاربرد دارد ولیکن در مقالات مورد بررسی تنها آن دسته از مقالات تحلیل محتوا انتخاب شدند که یا خود پژوهشگر به رویکرد کیفی خود اشاره کرده باشد و یا با بررسی مقاله و شیوه تجزیه و تحلیل پژوهشگران به این نتیجه برسند که رویکرد مورد استفاده کیفی است نه کمی. در تبیین استقبال از رویکرد آمیخته می‌توان به دلایلی از جمله ماهیت موضوع مورد پژوهش و قادر ساختن پژوهشگر به ارزیابی کمی و کیفی موضوع به صورت همزمان اشاره کرد، لیکن نمیتوان به صورت قاطع این دلایل را برشمرد و این امر خود نیاز به پژوهشی مجزا دارد. در تبیین علت استفاده از روش گراند تئوری به این امر باید اشاره کرد که در گراند تئوری گردآوری و تحلیل داده‌ها همزمان است بدین ترتیب از قابلیت اجرای بالایی در انواع پژوهش‌ها برخوردار است (آلیسون<sup>۲۱</sup>، ۱۳۹۲، ص ۲۲۹). این روش دست پژوهشگر را در گردآوری داده‌ها باز گذاشته و چارچوب خاصی را بر پژوهشگر تحمیل نمی‌کند لذا استفاده از آن برای پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی که در مراحل اولیه استفاده از سنت پژوهش کیفی هستند مطلوب‌تر می‌باشد. دیگر این که با توجه به جدول (۱)، که رویکردهای کیفی مورد استفاده در پژوهش‌های کیفی را نشان می‌دهد، پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی از رویکردهای

<sup>21</sup> Alison

در میان نشریات علم اطلاعات و دانش‌شناسی که اقدام به چاپ مقالات کیفی کرده دو نشریه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های دانشگاهی و کتابداری و اطلاع‌رسانی به ترتیب بیشترین سهم را در این میان داشته‌اند. در تبیین این نتیجه می‌توان به دلایلی چند اشاره کرد هر چند که تشریح کامل این مسئله خود نیازمند پژوهشی دیگر است، ابتدا اینکه دو نشریه مذکور از قدیمی‌ترین و با سابقه‌ترین نشریات علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌باشند و این امر سبب فراخوانی و تاثیرگذاری زیاد این دو نشریه بر جریان‌های علمی رشته شده به همین سبب پژوهشگران مایل به چاپ مقاله خود در نشریه‌ای هستند که بیشترین بازدید را داشته باشد. از دیگر دلایل می‌توان به این اشاره کرد که چه بسا مدت زمان داوری مقالات ارسال شده به این نشریات کمتر از دیگر نشریات بوده لذا پژوهشگران ترجیح می‌دادند که مقالات خود را برای این دو نشریه ارسال کنند و دیگر اینکه سردبیران و هیئت تحریریه این دو نشریه دیدگاه و رویکرد مثبت‌تری نسبت به یافته‌های حاصل از پژوهش‌های کیفی داشته‌اند لذا مبادرت به پذیرش و چاپ اینگونه مقالات کرده‌اند.

آنچه که به عنوان نتیجه‌گیری می‌توان بیان کرد این است که استفاده از سنت پژوهش کیفی در میان پژوهشگران علم اطلاعات و دانش‌شناسی در حال افزایش است اما هنوز با نقطه مطلوب فاصله چندی وجود دارد در اثبات این مدعا نیز می‌توان به این امر اشاره کرد که سنت کیفی دارای رویکردهای متنوعی است اما در علم اطلاعات و دانش‌شناسی از رویکردهای محدودی استفاده شده و از بسیاری رویکردها استفاده نشده است و هنوز فاصله بسیاری با دیگر رشته‌های علوم انسانی داریم.

با توجه به نقشی که رویکردهای کیفی می‌توانند در توسعه علم اطلاعات و دانش‌شناسی داشته باشند، انتظار می‌رود که به دور از مُدگرایی و سطحی‌نگری این رویکردها جایگاه واقعی خود را در میان پژوهشگران این حوزه بیابند و پیشنهاد می‌گردد که در پژوهش‌های آتی میزان برون‌دادهای کیفی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی با رشته‌هایی همچون جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد تا جایگاه روشنتری نسبت به دیگر رشته‌هایی که در علوم انسانی هستند و از رویکرد کیفی بهره می‌برند دست پیدا کنیم.

محدودی استفاده کرده‌اند و این امر می‌تواند ناشی از عدم آشنایی با این رویکردها و عدم شناخت از حوزه‌های پژوهشی است که در آنها می‌توان از این رویکردها استفاده کرد.

یکی از اصلی‌ترین موارد در پژوهش کیفی انتخاب روش و ابزار مناسب برای گردآوری داده است که بتوان داده‌هایی قابل اطمینان جمع‌آوری کرد. همان‌گونه که در سطور پیشین اشاره شد پژوهشگرانی که از شیوه کیفی بهره می‌برند معمولاً بر روی سؤالاتی که حدس پاسخ آن‌ها دشوار است تمرکز دارند، لذا روش و ابزار مناسب برای گردآوری داده از اهمیت بسیاری برخوردار است و بر کیفیت کار آنها می‌افزاید و تنها با انتخاب روش مناسب است که پژوهشگر می‌تواند بر این چنین موضوع‌هایی تسلط و اشراف کامل یابد. بررسی روش‌ها و ابزارهای گردآوری داده‌ها در پژوهش‌های کیفی علم اطلاعات و دانش‌شناسی نشان داد استفاده از سیاهه واری و مطالعه اسنادی مرسوم‌ترین روش‌ها و ابزارهای مورد استفاده در پژوهش‌های کیفی بوده است و مصاحبه باز و فوکوس گروپ کمترین استفاده را داشته‌اند. علت استفاده کم از مصاحبه باز و فوکوس گروپ می‌تواند ناشی از این امر باشد که اولاً پژوهشگران هنوز نتوانسته‌اند حوزه‌های پژوهشی که از این روش‌ها بتوانند استفاده کنند را بشناسند و دوم اینکه تحلیل و تفسیر نتایج حاصله از این روش‌ها به دلیل اینکه داده‌ها همزمان از چندین منبع استخراج می‌شود، بخصوص در فوکوس گروپ، (الیسون، ۱۳۹۲، ص ۳۲۲) و شامل ساعت‌ها مکالمه می‌باشند سخت و زمان‌بر است، بر همین اساس پژوهشگران علی‌الخصوص دانشجویانی که باید در یک بازه زمانی کوتاه پایان‌نامه‌ای را به رشته تحریر در آورند مایل به استفاده از شیوه‌های آسانتر که زمان کمتری را نیز بطلبد، می‌باشند.

در مجموع به لحاظ کیفیت و تنوع ابزارها و رویکردهای مورد استفاده ما شاهد این هستیم که پژوهشگران از ابزارها و رویکردهای متنوعی بهره برده‌اند اما فراوانی این رویکردها و ابزارها در بیشتر موارد کم می‌باشد. به طور مثال رویکردهای پدیدارشناسی، ارزیابانه و قوم‌شناسی تنها دارای فراوانی (۱) می‌باشند که این امر می‌تواند ناشی از آن باشد که پژوهشگران حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی هنوز توانایی شناسایی مسائلی که می‌توان با استفاده از این رویکردها به آنها پرداخت را ندارند.



## References

- Abdoulaye, K (2002). "Research Trends in Library and Information Science at the International Islamic University Malaysia" *Library Review* 51(1): 32-37.
- Abdoulaye, K (2004). "Research Trends in Humanities: an Analysis of Master's Theses at the International Islamic University Malaysia" *Malaysian Journal of Library & Information Science* 9(1): 59-68.
- Alison J, P (2013). *Research methods in information science*. translated by Farshid Danesh. Shiraz. Regional center of information science Science and Technology; Takht jamshid.
- Arastoopoor SH (2014). *Investigation of Library and Information Science Journals: methodological approach to research papers published in 10 Journal of Information Science*. *Library and Information Science*. 17 (1). 139-165. (Persian)
- Ardalan Eftekhari A, Cheshmeh Sohrabi M (2010). *Qualitative and quantitative assessment of Astan Quds Razavi Library and Information Science Journal of spring 1998 to spring 1999*. *Library and Information Science*. 13 (2). (Persian)
- Auge, M; Colleyn, JP(2009). *Anthropology*. Translated by Naser Fokohi. Tehran. ney
- Bani Hashemi M (1994). *Citation analysis of the articles in medical journals, some Farsi*. MSc thesis of Library and Medical Information Science. Iran University of Medical Science.
- Burman, JS. (2000). "Doctoral Research in IMTECH: Document Use Pattern" *Annals of Library Science and Documentation* 47(9): 121-130.
- Chandrashekara, M & Ramasesh, CP (2009). "Library and Information Science Research in India" *Asia -Pacific Conference on Library & Information Education & Practice*. 530-537.
- Creswell J (2012). *Explore qualitative research design was chosen from among five approaches (Narrative studies, phenomenology, grounded theory, ethnography, case study)*. translated by Hassan Danaie Fard and Hassan Kazemi. Tehran. Safar.
- Davalani A, Hosseini Nasab, D, NikNafs, B (2009). *Theses methods used in Tabriz University of Medical Sciences graduates in the 1996 to 2005*. *Science and Technology*. 25 (2). 169-187.
- Denzin, N. K & Lincoln, Y. S(2005). *The handbook of qualitative research (2nd ed)*. Sage Publication. London. Thousand Oaks. P. 163-188.
- Evans. L. G (2013). "A Novice Researcher's First Walk Through the Maze of Grounded Theory: Rationalization for Classical Grounded Theory". *The Grounded Theory Review*. 12(1): 51-62.
- Gall M, Borg V, Gall J (2014). *Quantitative and qualitative research methods in Psychology*. translated by Ahmadreza Nasr and Partners. Tehran. Samt.
- Ghaed Amini Gh (2010). *Qualitative data analysis with NVIVO software*. Tehran. Jahan bin.
- Hafez nia, MohammadReza (2008). *Introduction to research in the humanities*. Tehran. SAMT.
- Horri A, Mohsen zadeh A (2002). *The techniques graduate thesis research in Library and Information Science*, Tehran University (1969-1999). *Journal of Science Education*, Tehran University. 33 (1). 55-76.
- Jacob, Evelyn (1987). 'Qualitative Research Traditions: A Review'. *Review of Educational Research*. Vol.57, No. 1, pp. 1-50.
- Kianmehr Sh (1997). *Studying the process of MSc Thesis Library and Information Science of Universities in Tehran during the years 1987 till 1996*. MSc thesis of Library and Medical Information Science. Iran University of Medical Science.
- Merriam, S.B (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco. Jossey-Bass Publication.
- Mittal, R (2011). "Library and Information Science Research Trends in India". *Annals of Library and Information Studies*. 58. 319-325.
- Mohsen Zadeh Korayem A (2005). *Biological processes Theses Library and Information Science Research in Iran (1968-1999)*. *Infology*. 7 and 8. 33-54
- Monadi, M (2006). *Qualitative methods in Social and Behavioral Sciences*. *Methodology of Human Sciences*. No 47. Pp 80-93.
- Munhall. P. L (2008). "Nursing reaserch: A Qualitative Perspective". *Journal of Clinical Reaserch Best Practices*. Vol 4, No 3.
- Pakdaman N (2009). *The application of research methods in library and information science master's thesis*, Islamic Azad University, North Tehran Branch (1992-2005). *Knowledge Studies (Sciences Library and Information Science and Information Technology)*. 4. 1-14.
- Poursani M (2001). *Content analysis of graduate theses of Nutrition and Health Sciences in Nutrition at Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, and compare them in terms of addressing the priorities of research in the field of nutrition*. MSc thesis of Library and Medical Information Science. Iran University of Medical Science.
- Razaviyeh A (2014). *Educational and behavioral science research methods*. Shiraz. Shiraz University.
- Rohangiz A (1992). *MSc thesis evaluated in terms of their research methods from 1976 to 1991 in Tehran University, Shiraz University, Iran University of Medical Science*. MSc thesis, Iran University of Medical Science. (Persian)
- Sarokhani B (2014) *Research methods in social sciences*. Vol 1. Tehran. Institute for Humanities and Cultural Studies.p.55.
- Teymori K (2014). *Interpretation method*. The

Growth of Social Science Education. 3(2):12-19.  
Tiew, W; Kaur, K (2000) citation analysis of journal  
of natural rubber research, 1988-1997”.

Malaysian Journal of Library & Information  
Science. 5(2): 45-56.

Archive of SID



## **Exploring the Environmental Methods of Qualitative Researches in Persian Journals of Knowledge and Information Science**

**Abolfazl Asadnia:** PhD student of Knowledge and Information Science, Isfahan university, Isfahan, Iran (corresponding author) [abolfazlasadnia@yahoo.com](mailto:abolfazlasadnia@yahoo.com)

**Ahmad Shabani:** Isfahan university

**Ali Dalai Milan:** Isfahan university

### **Abstract**

**Background and Aim:** The aim of this research was to determine the quantity and quality of qualitative studies accomplished by Knowledge and Information Science (KIS) Researchers.

**Methods:** For this purpose, methodology section of articles published in 13 main Persian Journals in the field of KIS during 2004-2015 had been systematically scrutinized.

**Results:** Findings showed that: total of 143 articles had been completed by qualitative methods, indicating unfavorable status of qualitative researches among KIS researchers. Further, findings showed that mix and Content analysis methods were prevalent methods investigators had used, among the issues examined two publications informing research and academic libraries and library and information science had the highest share in qualitative research publications in KIS. While check list and document analysis were common way of data gathering.

**Conclusion:** Although the convention of qualitative research in recent years has been of interest to researchers of KIS, it is still far from preferred objective of focusing on quantitative approaches. Most focus is on quantitative approach, consequently not incorporating qualitative approaches in KIS studies.

**Keywords:** Knowledge and Information Science, Qualitative method, Quantitative method, Methodology